

Az érzelmi nevelés lehetőségei a dolgozó nép iránti tisztelet, szeretet kialakításakor (Olvasás 3. osztály)

Iskolai munkánkban az érzelmi nevelés még mindig nem találta meg a megfelelő helyét több okból. Az egyikről Jausz Béla így ír: „*Pedagógiai irodalmunkban az utolsó esztendőök során meglehetősen háttérbe szorult az emocionális szféra gondozásának problémája. A kérdésnek ez az elhanyagoltsága viszont a képzésre is kihatott általában az összes nevelőképző intézményünkben... ennek mutatkozott meg aztán a pedagógiai gyakorlatban is az a káros hatása, hogy — megfelelő ismeretek hiányában — sokan egyáltalán nem törődtek a nevelői munkában az érzelmek kialakításával.*” [1]. (Ennek ellenére mégis kimaradt az Agoston—Jausz-féle Neveléstudományból is az érzelmi nevelésével foglalkozó külön fejezet rendszertani okokból.) Szörényi József a tanárképzés gyakorlatából hozza a tapasztalatát, amely szerint a hallgatóknak általában gondot okoz a nevelési feladat megvalósulásának nyomon követése az óra menetében hát még a megvalósítása! Sz. G.). Megfigyelésüket főként az nehezíti, hogy az oktatás folyamatában érvényesülő személyiség fejlesztő hatás, az érzelmi aktivizálása szembeszökően nem vonja magára figyelmüket. S mint írja, nem tartják meglepőnek a tanárjelöltek, ha arról olvasnak, hogy iskoláinkban az érzelmi nevelést elhanyagoljuk [2]. Saját tapasztalataink is megerősítik ezt a helyzetképet, de még inkább az *OPI MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓJA a hazafias nevelésről* [3], amely szól arról az érzelmi szegénységről tanulóink körében, aminek előidézője lehet egyrészt a pedagógusok nem megfelelő felkészítése e feladat megoldására, másrészt az érzelmi nevelés, benne a hazafias nevelés körüli viták, a hazafiság eltérő értelmezése. Még ha tudatában is vannak (a nevelők) a szocializmus építése során elért hazai sikereknek, eredményeknek, a nacionalizmus vádjától tartva nem szívesen nyilatkoznak meg a fiatalok előtt.”

Talán az eddigiek is bizonyítják, hogy nincs minden rendben az érzelmi nevelés terén, hogy indokolt a vele való foglalkozás, ezért a következőkben mi is az érzelmi nevelés egyik részproblémájára szeretnénk kitérni.

Az érzelmi nevelés átszövi egész oktató-nevelőmunkánkat, mivelhogy az értelmi nevelés során elsősorban az ún. intellektuális érzelmeket, az esztétikai nevelés végzése közben az esztétikai, az erkölcsi nevelés során az etikai érzelmeket alakítjuk ki. De a testi nevelés fő feladatainak megoldása közben is jelentős érzelmek fejlesztő munkát végzünk, mint a világnézet kialakítása közben és a politechnikai képzés sokrétű tevékenység formáiban.

Az érzelmi nevelés leggazdagabb területét adja az erkölcsi nevelés, amelynek során a szocialista hazához, a dolgozó emberekhez, a munkához való viszonyt alakítjuk ki, és fegyelmezett, jellemes embereket nevelünk tanítványainkból. Egyik legjelentősebb erkölcsi vonása a szocialista embernek a hazaszeretete, amely a mi értelmezésünk szerint jelenti: a hazának, szülőföldnek, a dolgozó népnek, a haza anyagi és szellemi kultúrájának a megbecsülését, a szocialista társadalmi rendszer igénylését, a más népek iránti internacionalista magatartást [4]. Szocialista hazafiságunkban a haza földje a rajta élő néppel együtt jelenti igazán a hazát, a dolgozó nép iránti tisztelet-szeretet a mi hazafiságunk szerves része, ezért ennek kialakítása egyik jelentős nevelési feladatunk. Vizsgáljuk meg, hogy milyen érzelmi nevelési lehetőségeket nyújt a 3. osztályos olvasás tanítás a dolgozó nép iránti tisztelet, szeretet kialakításakor.

Mivel a dolgozó népet a kisgyermek elsősorban saját családján belül — édesanyja, apja, testvérei élete alapján — kezdi megismerni, és a haza fogalma az otthonból indul ki, egyre táguló körré szélesedve, amelybe beletartozik a szülőföld, a táj, ahol él, és a végén az egész ország, a haza, ezért nagyon jelentősek az érzelmi nevelésben a *családdal foglalkozó olvasmányaink*. Nagy költőnk, Petőfi művei a *Fekete kenyér* és a *Füstbe ment terv* az édesanya iránti forró szeretet kialakítására, elmélyítésére adnak lehetőséget, a családi otthon iránt kialakuló gyermeki szeretet fontosságát hangsúlyozzák. Annak az otthonnak a megbecsülését, mely tán szerényebb, mint más helyen környezetünk, sok minden nincs benne, de a sajátos légköre mégis olyan vonzóvá teszi — az édes jelenléte megszépíti, hol sokkal jobb ízű a falat, még a fekete kenyér is — mert az édesanya adja, és a szeretett családtagokkal együtt fogyasztja az ember. Hová visszavágyódk messze földről, és siet haza a fiú, a lány, mint Petőfi. Ujjongó és szorongó szívvel, hogy mi fogadja otthon, és hogyan köszöntse, milyen szépen, rég nem látott édesanyját. Szébbnél szebb gondolatokkal — mint akarta a költő is —, és a viszontlátás öröme, elfogódottsága némává teszi sokszor a hazatérőt. Ki lehet bontani a szülőanya, apa iránti tisztelet, szeretet tartalmát azzal is, hogy a velük való beszélgetés — megszólítás, kérdés, közlés — mindig tisztelettudó, szép magyar nyelven történik, valamint azzal is, hogy nem becsülik le a gyermekek a szülői ház kevésbé gazdag berendezettségét, értékelik a szülőknek oly kedves tárgyakat, bútordarabokat. A *Füstbe ment terv* feldolgozásánál különösen értékes lehetőség kínálkozik akkor, ha tanítványaink közül minél többen átérték már az otthontól elszakadás és a hazavágyódás érzését, s utána a boldog viszontlátás örömet, táborozás, hosszabb kirándulás után. Az édesanya iránti szeretet kialakítása jelentősen erősíthető annak a sok áldozatnak, törődésnek a bemutatásával, amelyet gyermekeiért vállal. Amelytől jóságos keze barnává lesz, és sokszor este fáradtan pihen meg kötényébe rejtve. S ezt a dolgozó, sokszor kérges kezét mégis olyan nagyon jó megsimogatni, és olyan nagyon jó, ha ő simogat vele bennünket puhán, féltőn, végtelen gyöngédséggel. (*Anyám keze* c. vers.)

A *Molnár család* című olvasmányban a fáradhatatlanul dolgozó édesanya alakja emelhető ki elsősorban, aki a gyári munkája után is mindig talpon van kora reggeltől késő estig, fél hét előtt készíti a reggelit, délután mos, vasal vagy varrogat. A messzi vidéken távvezetékét építő édesapa alakjában a teremtő munkás arca rajzolódik elénk, aki az utazás fáradalmi után nehéz munkáját azzal a felelősséggel végzi, melyet a családjáért élő-dolgozó apák mindegyikénél megtalálhatunk. Akik azzal a tudattal vállalják és végzik mindezt, hogy ezzel hozzájárulnak gyermekeik neveléséhez, szebb, boldogabb életének megteremtéséhez. Akik tudják, hogy gyermekeik mindezt nemcsak becsülik, tisztelik, hanem saját erejükkel is jelentősen hozzájárulnak ahhoz, hogy még könnyebb élete legyen a dolgozó édesapáknak-édesanyáknak. Olyan gyermekekért érdemes dolgozni — és a mi gyermekeink jórészt ilyenek —, akik kiveszik részüket a családi munkából, akik megértették, hogy a szülők iránti szeretet legszebb tettekben nyilvánulhat meg, segítségben, különböző feladatok átvállalásában.

Mindennapi életünket szebbé tehetik az ünnepnapok, különösen a bensőséges családi alkalmak, amikor egy-egy névnapra, születésnapra lázasan készül az egész család, ki-ki a maga erejéből akar hozzátenni egy boldog pillanatot az ünnephez, amikor átnyújtja az ünnepelt édesapának-anyának azt a szerény ajándékot, melyet olyan nagyon boldogan fogadnak az édesapák-édesanyák. Különösen akkor, ha bizonyos erőfeszítés, áldozatvállalás testesül meg benne az ő kisfiuk-lányuk részéről. Ha nem feledkeznek el a gyermekek sem a szülők életének ünnepi eseményeiről, akkor ez is alkalom lehet az irántuk kialakult szeretet bizonyítására, amely hihetetlenül jólesik a szülőknek. Egyáltalán olyan gyermekekre van szükség, akik érzik

és megszokták, hogy a szüleiktől kapott szeretetet és áldozatot viszonzniuk kell a maguk módján. (*Meglepetés* c. olv.) Külön kell arról a problémáról szólni, hogy nekünk az iskolában is minden lehetséges módon segítenünk kell az apa megfelelő szerepének kialakítását a családban, az iránta megnyilvánuló bizalom, szeretet kifejlődését, figyelembe véve azt, hogy másféle módon nyilvánul meg az apa szeretete gyermekei iránt, nem mindig van elég ideje-ereje részt venni a nevelésben, meg azt is, hogy sok családban kissé a mumus szerepét kénytelen magára venni (majd megmondom apádnak...). El kell érünk, hogy bizalomteljesebb légkör alakuljon ki az apa és a gyerekek között, azzal is segítve, hogy megismertetjük a komoly, értelmes, gyermekére meggyőző szóval ható apa típusát az olvasmányokból, akikhez hasonló édesapák sokan vannak nálunk (*A cinegefészek*).

A dolgozó nép szeretete, megbecsülése a családon kívüli felnőttek iránt is megnyilvánul, erre térhetünk ki a *Pisti* c. olvasmány tárgyalása során, amelynek kisdobos hőse viselkedésével a szocialista humanizmus kialakítása mellett a hazafias nevelésre indító példát is adja a kezünkbe, a tettekben megnyilvánuló szeretetet a dolgozó nép bármelyik rászoruló tagja iránt. Ezt egyrészt azért fontos hangsúlyoznunk, mert érzelmi ridegséggel, elsívárosodással vádolják egyesek — sajnos nem mindig alaptalanul — gyermekeinket, akikben nincsenek kellő eszmék, kellő szokások e téren; másrészt azért, mert bizonyos bezárkózás is tapasztalható a családban ilyen szempontból, azaz szeretik, tisztelik, segítik a gyermekek a felnőtteket, de csak a családon belül, s részvétlenül mennek el különböző helyzetekben segítségre rászoruló emberek mellett. Pedig akad elég sok segítségre szoruló a mi társadalmunkban is, mert vannak öregek, betegek, szegényebbek, akiken sokszor kellene és lehetne segítenünk, sokszor még a gyermekeink is tudnának, ha megfelelő nézetekkel és főleg szokásokkal rendelkezének.

A dolgozó nép iránti szeretet, tisztelet kialakítása során a családból kiindulva kell egyre szélesíteni a kört, és a tanulók személyes tapasztalatai mellett olvasmányaik segítségével kell eljuttatni őket ahhoz a felismeréshez, hogy a népbe tartoznak a munkások, a parasztemberek és az értelmiségiek, akik mind dolgoznak, fontos szerepet vállalnak a mi társadalmunkban, akiknek a tevékenységére egyformán szükség van.

A munkások életével ismerkedhetnek meg tanulóink több olvasmányból. *A csepeli gyárvaros* c. olvasmányból emeljük ki a munkások helytállását a nehéz körülmények között, hiszen nagy hőségben dolgozva látjuk őket a kemencéknél, égeti, vakítja őket a szép látványnak tűnő csapolás, siető emberek tűnnek a szemünkbe, akik szorgos munkával verejtékben fürödve alakítják az ércet, az anyagot, melyből mindennapjaink eszközei, gépei készülnek. Bizony még sokszor eléggé fárasztó a munkájuk és veszélyes, megérdemlik a tiszteletet, megbecsülést. Ugyanúgy mint az a bátor, a veszéllyel bátran szembeszálló magas-szerelő, aki szorongató mélység felett viaskodik vízzel, széllel, a nap melegével. Aki veszélyes, fáradságos munkáját sokszor szeretteitől távol végzi, mert ott van rá szükség, s csak üzenni tud a madárral kislfiának, nem veheti ölbe esténként, ha hazaér. (*A magas-szerelő* c. vers.) Sokszor hajlamosak gyermekeink arra, hogy csak azt véljék munkásnak, aki gyárban dolgozik, s ne becsüljék-értékeljék a más munkahelyeken dolgozó embereket. Ezért fontosak az olyan olvasmányok, mint a *Megnyílt a szövetkezeti bolt*, amelyből kiemelhetjük a szorgos munkások hetekig tartó tevékenységét a nyitás előtt, majd a bolt dolgozóinak hosszú ideig tartó rendező munkáját és a nap mint nap végzett fáradságos munkát az áruk mérése, csomagolása során, amelybe sokszor beletartozik nehéz ládák, kannák cipelése, emelése is — de ugyanígy *Az Úttörő Áruházban* c. olvasmányból is a bolt dolgozóinak gyors, fáradhatatlan munkája emelhető ki, egészen a hosszú sor mellett is

nyugodtan, pontosan és gyorsan dolgozó pénztárosig. Ők is a dolgozó munkások közé tartoznak, megilleti őket a tisztelet.

A *parasztemberek életével* több forrásból ismerkedhetnek meg tanulóink ebben az osztályban is. A *Dal a traktorról* c. vers hőse vidáman üli meg tüzes vascsikóját, szántja a földet, gyorsan és sokkal könnyebben, mint régen a jámbor lovacskákkal. A szeretet, megbecsülés mégis megilleti a dolgozó parasztembert akár traktoros, akár állattenyésztő, mert ők adják az „életet”, a kenyeret nekünk, nagyon fontos a munkájuk. Meg azért is, mert nem olyan könnyű a munkájuk, hiszen nap mint nap ülnek a vascsikó, a traktor nyergében, akár süt a nap, akár fúj a szél, az eső és kemény fagyos szél egyformán kint találja őket, s bizony verejtékes a testük a napi munka után, olajos-foltos a kezük, a ruhájuk estére, és sokszor éjjel-nappal, hétköznapvasárnap dolgoznak, mert sürget az idő. Nem keveset dolgoznak a termelőszövetkezetben tevékenykedő emberek a különböző munkahelyeken, hiszen még este is ég a lámpa az irodában ugyanúgy, mint az istállókban, hol az esti fejs következik. S igaz, hogy egyre több gép segíti a munkájukat a vetésben, növényápolásban, gyümölcsstermesztésben, de még sokszor kell korán kezdeniök a munkát, ha szép az idő, sürget a tennivaló, és bizony késő estig kint fáradoznak a mezőkön, gyümölcsös-kertekben és az istállókban. Fontos, nehéz és elismerést érdemlő munkát végeznek ők, a parasztemberek, becsülni, tisztelni kell őket érte. (A *szövetkezet udvarán.*) A mi rendszerünkben megvan az eredménye a parasztemberek fáradtságos munkájának, szép házak, jól berendezve bútorral és civilizációs tárgyakkal jelzik ezt országszerte, de még az is általános: amit olvasmányunk fogalmaz meg, hogy a család egészének munkája van benne ebben a magasabb életnívóban, az, hogy a tehenészetből hazatérő édesanya a kertben kapál, a Laci gyerek az udvart tartja rendben, meg a nyulakat gondozza, a lány, Marika segít a konyhában, meg az aprójszág körül. Szóval egész nap szorgalmasan dolgozik az egész család, ezért is van sokkal jobb élete a parasztoznak a mi szocialista rendszerünkben is. (A *Petőfi utcában.*)

Az *értelmiségi foglalkozású dolgozó emberek* életével, tevékenységével is foglalkozunk ebben az osztályban több olvasmányban, s ezek segítségével helyes nézeteket és megfelelő érzelmeket alakíthatunk ki irántuk: a kellő reális ismeret birtokában megfelelő tiszteletet, megbecsülést. A nagyon fontos és nagy pontosságot igénylő mérnöki munkáról beszélhetünk az *Ahol a szép tervek születnek* c. olvasmány tárgyalása során, kidomborítva ennek jelentőségét fejlődésünkben, akár a kulturális, akár az egészségügyi építkezésekről van szó, nemcsak az ipari létesítmények tervezése létrehozása gigantikus feladatairól.

Bármennyire furcsának tűnik, de az iskolának is segítenie kell a tanító iránti szeretet kialakulását külön ismeretek feldolgozásával, amelyből kitűnik, hogy mennyire törődik tanítványaival, érdeklődik irántuk, felkeresi őket otthonukban, és azt is, hogy a tanító oktató-nevelő munkája nehéz, fáradtságos, hogy ő is dolgozik, ugyanúgy mint a munkás a gyárban, paraszt a földeken. És ezért őt is megilleti a tisztelet, megbecsülés ugyanúgy, mint a dolgozó nép többi tagját. (*Váratlan látogatás* c. olv.)

Az *értelmiségi pályán dolgozók* közül az orvosok és ápolónők, védőnők tevékenységével foglalkozhatunk több alkalommal. A kedves, fáradhatatlan orvos alakja jól kiemeli azt az állandó szolgálatot, melyben az orvosok állnak, akik, mint egy-egy falusi, kerületi orvos, reggeltől estig az utcán láthatók betegtől beteghez sietve, sokszor éjszaka sem pihelve, akik az iskolákba is eljutva védik a gyermekek, felnőttek egészségét. (*Oltás az iskolában.*)

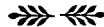
A kórházba kerülő beteg gyermekek, felnőttek nehéz és felelősségteljes gyógyító munkáját végzik az orvosok, ezt segítik eredményessé tenni az ápolónők, akik éjjel-nappal ápolják-gondozzák a betegeket, ugyanolyan fontos és nehéz munkával, mint

akár a martinkemencénél dolgozóké. Ővéké is legyen a tiszteletünk és szeretetünk, ők is a népbe tartoznak, akár a megelőző munkában oly sokat tevékenykedő védőnők, akik iskolákban, rendelőkben egyaránt azon fáradoznak, minél kevesebb legyen a beteg gyermek, felnőtt, kevesebb legyen a szenvedés a mi életünkben. (*Kórházban voltam; Megjött a védő néni* c. olvasmányok.)

A dolgozó népbe tartozó munkások, parasztok és értelmiségiek különböző posztokon állva végzik komoly, felelősségteljes munkájukat, ezeket megismertetni tanulóinkkal nemes feladatunk, ezt segíthetik fenti olvasmányaink, verseink megfelelő feldolgozásai. A megismertetésen túl további célunk a megbecsülést, a tisztelet-szeretetet kialakítani irántuk tanulóinkban, úgy hogy ez ne csak szavakban, elvekben jusson kifejezésre, de nyilvánuljon meg viselkedésükben, tetteikben. Mert ők a dolgozó nép, s az irántuk gyermekeinkben élő tisztelet-szeretet a mi szocialista hazafiságunk szerves része, egyik szép vonása, melynek kialakításán fáradoznunk nemes és állandó feladat.

IRODALOM

- [1] Dr. Jausz Béla: Az érzelmek nevelésének néhány kérdése. Pedagógiai Szemle, 1964. XIV. évf. 6. sz. 542—556. l.
- [2] Dr. Szörényi József: Tapasztalatok az érzelmi nevelés területéről. Módszertani Közlemények, 1967. VII. évf. 4. sz. 241—246. l.
- [3] Ifjúságunk szocialista hazafiságra nevelése (OPÉ Módszertani útmutató). Köznevelés, 1966. XXII. évf. 21. sz. 801—812. l.
- [4] Benczédi László—Csatári Dániel: Szocialista hazafiság — szocialista történet szemlélet (Az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete), 1967. 44. l.

BARABÁS LÁSZLÓ
Győr, Tanítóképző Intézet

A rajzolgatástól a szervezett rajzoktatásig

(A II. OSZTÁLYOS RAJZTANÍTÁS PROBLÉMÁI)

Sok évi tapasztalatom alapján a rajzoktatás folyamatának talán legérzékenyebb pontja a II. osztályos rajztanítás. Több vonatkozásban is döntő a későbbi fejlődés szempontjából, egy olyan állomás, ahol a tanuló az ösztönösség világából a tudatosság területére jut el. Az összefüggések alaposabb feltárása miatt nem érdektelen, ha egy rövid visszapillantást végzünk és áttekintjük a gyermek vizuális fejlődésének főbb állomásait, a gyermekrajzok tematikai és technikai fejlődését.

A megfigyelések és tapasztalatok szerint a gyermek kétéves korában kezd el „rajzolni”. Az idézőjel azért szükséges, mert ennél a rajzoláshoz sokkal erősebb ösztönző motívum a kar mozgatásának fizikai gyönyörűsége, mint maga az eredmény. A ceruza fogása is kezdetleges (markában tartja), így az eredmény minden összefüggés és rend nélküli *firkálás*. Ennek az időszaknak már egy fejlettebb szakasza, amikor már a vonalakat föl-le, jobbra-balra irányítja.

Később a rajzokon megjelennek a köröcskék, amelyeket szinte kivétel nélkül az óramutató járásával ellentétes irányban húz meg.

A gyermek hároméves korától kezdő felismerni a kapcsolatot, az összefüggést a